

CHERNIVTSI
LAW SCHOOL

ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені
Юрія Федьковича

Актуальні питання приватного та публічного права

Монографія

Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

2022

УДК 342+[347](477)
А 437

Друкується за ухвалою Вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 11 від 31 жовтня 2022 року)

Наукові редактори:

Гетьманцева Ніна Дмитрівна, докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри приватного права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Боднарук Микола Іванович, доктор юридичних наук, професор кафедри приватного права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Процьків Наталя Миколаївна, кандидатка юридичних наук, доцентка кафедри приватного права юридичного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича.

Рецензенти: докторка юридичних наук, професорка, заслужена юристка України, директорка навчально-наукового юридичного інституту «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» **Васильєва В.А.**;
докторка юридичних наук, професорка, завідувачка кафедри цивільного права і процесу юридичного факультету Національного авіаційного університету **Вишновецька С.В.**;
доктор юридичних наук, професор кафедри соціального права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка **Бурак В.Я.**

А 437 **Актуальні питання приватного та публічного права** : монографія / за ред. Н.Д. Гетьманцевої, М.І. Боднарука, Н.М. Процьків. Чернівці : Чернівецьк. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. 452 с.; 4 л. фото.
ISBN 978-966-423-738-0

У монографії, з урахуванням сучасних тенденцій розвитку науки та практики, розглядаються актуальні питання, що виникають у сфері цивільного права та процесу; сімейного права; трудового права та права соціального забезпечення.

Робота розрахована на викладачів, аспірантів, студентів, практичних працівників, які цікавляться теорією сфери приватного та публічного права та практикою його застосування.

УДК 342+[347](477)

ISBN 978-966-423-738-0

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2022

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ПРАВОВІ ВИКЛИКИ СУЧАСНОСТІ: ЗАХИСТ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

1.1. Суть соціальної політики держави через призму трудового права.....	7
1.2. Протидія дискримінації у сфері праці: історико- правовий аспект.....	35
1.3. Система соціальних послуг в Україні: реформування, функціонування в умовах пандемії та воєнного стану.....	66
1.4. Інформаційні відносини у сфері праці крізь призму трудоправової інформації.....	117
1.5. Право людини на гідне життя: соціально-правовий аспект.....	151
1.6. Інтерес у трудовому праві.....	176

РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ПРИВАТНО-ПРАВОВИХ ВІДНОСИН У ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

2.1. Захист суб'єктивних цивільних прав сторін договору купівлі-продажу майнових прав на об'єкт будівництва.....	209
2.2. Правова природа договору: доктрина та сучасний стан розуміння.....	236
2.3. Місце принципів у регулюванні деліктних правовідносин.....	262
2.4. Процесуальний режим у цивільному судочинстві.....	290
2.5. Субсидіарні зобов'язання учасників (засновників) юридичних осіб.....	316
2.6. Життєвий шлях та цивілістичні погляди Карла Фрідріха Адлера.....	372
2.7. Договірний порядок поділу спільного майна подружжя.....	396
2.8. Права дитини в сучасних умовах розвитку суспільства....	427

1.3. СИСТЕМА СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: РЕФОРМУВАННЯ, ФУНКЦІОНУВАННЯ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

Право на соціальне забезпечення визнається та гарантується як великою кількістю міжнародних договорів, конвенцій, декларацій, так і закріплюється на національному рівні кожної держави окремо, воно належить до фундаментальних прав людини і має вирішальне значення для гарантування гідного життя; є потужним інструментом у боротьбі з дискримінацією, зменшенням бідності та сприяє соціальній інтеграції.

В одній із своїх доповідей Міжнародна організація праці (далі МОП) наголосила: «ефективний і всебічний соціальний захист є не лише необхідним для соціальної справедливості та гідної праці, але й для створення сталого, стійкого майбутнього» [1]. «Основною метою соціального захисту є надання кожному члену суспільства, незалежно від соціального походження, національної або расової належності можливості вільно розвиватися, реалізувати свої здібності; підтримання стабільності в суспільстві, тобто попередження соціальної напруги, яка виникає у зв'язку з майновою, расовою, культурною, соціальною нерівністю; забезпечення соціального добробуту громадян» [2].

У середньому країни витрачають 12,8% свого валового внутрішнього продукту (ВВП) на соціальний захист (без урахування охорони здоров'я), однак країни з високим рівнем доходу витрачають 16,4%, а країни з низьким – лише 1,1% свого ВВП на соціальний захист [1]. Для порівняння, в Україні у 2020 році на соціальне забезпечення було виділено 7,9 % ВВП, а у 2021 – 6,8% ВВП [3].

Нині багато країн стоять на межі змін національних систем соціального захисту, першопричиною цьому став, насамперед, COVID-19, а додатковими, проте не менш рушійними чинниками – економічний спад, приріст безробіття, які лише посилилися на фоні російсько-української війни. Тому можна стверджувати, що процеси реформування системи соціального забезпечення є характерними не лише для України, а відбуваються на міжнародному рівні загалом.

Одним із базових елементів соціального захисту населення є соціальні послуги. Вони є важливими для життя кожної країни, оскільки відображають соціальні цінності, якість життя, рівень економічного розвитку, дотримання прав людини; мають центральне значення для створення турботливого, інклюзивного та продуктивного суспільства.

Соціальні послуги зорієнтовані на людину, призначені для реагування на її життєві потреби, як правило, зумовлені принципом солідарності, вони сприяють захисту основних прав і людської гідності, недискримінації та забезпеченню створення рівних можливостей для всіх, дозволяючи людям відігравати значну роль в економічному та соціальному житті суспільства. Як зазначає Ю.В. Горемікіна, «вони є невід’ємною частиною державних соціальних гарантій та зобов’язань перед населенням» [4], а «надання соціальних послуг є одним з елементів стабільного функціонування суспільства» [5].

Окремо варто зазначити, що такі чинники як економічний спад, пандемія, воєнні дії, про які ми згадували вище, лише призводять до зростання попиту на соціальні послуги. Більше того, населення прагне отримувати саме якісні соціальні послуги, які надаються на зручних і зрозумілих умовах. Проте, як це часто буває, вимоги суспільства не завжди знаходять своє відображення у

нормативних актах чи у фінансових можливостях держави, що породжує масові невдоволення і в результаті таки запускає процес реформування тої чи іншої сфери. Забігаючи наперед, зазначимо, що в Україні реформування системи соціальних послуг – це довготривалий, повільний процес, що неодноразово ставився на паузу, з непродуманими діями, ідеями та недоопрацьованими правовими нормами.

Існуюча вітчизняна система соціальних послуг почала формуватися у 2000 роках, фактично із прийняттям Закону України «Про соціальні послуги» від 19 червня 2003 року № 966-IV [6], проте до цього часу знаходиться у стані реформування чи, правильніше сказати, у стані «незавершеного реформування», оскільки повільне, несистемне проведення реформ, неефективність роботи виконавчих органів влади, органів місцевого самоврядування, неякісний, обмежений перелік та обсяг державних послуг разом з відсутністю достатнього фінансування не давав можливості налагодити ефективне та якісне надання соціальних послуг.

Окрім цього, початок реформи системи соціальних послуг на своєму шляху зустрівся із такими викликами як пандемія COVID-19 та війна, що очевидно аж ніяк не сприяють і без того ускладненому процесу реформування. І якщо до пандемії наша держава, як і загалом інші країни, призвичаїлися, наскільки це взагалі можливо, то з війною ситуація абсолютно протилежна. Остання фактично зупинила розпочатий процес реформування системи соціальних послуг на невизначений період, і не просто зупинила, а створила колосальне навантаження на систему соціального забезпечення в цілому: збільшення кількості безробітних, внутрішньо переміщених осіб, дітей сиріт, осіб з інвалідністю; збільшення кількості осіб, які потребують натуральної допомоги, соціальних послуг, грошових компенсацій, страхових виплат.

У Стратегії реформування системи надання соціальних послуг зазначалося наступне: «на шляху інтеграції України до ЄС одним із пріоритетних завдань держави є забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, визначених Конституцією України, наближення стандартів життя до європейських».

Вищезазначена Стратегія була схвалена ще розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 року № 556-р [7], а до цього часу про необхідність реформування системи соціальних послуг наголошувалося у Концепції реформування системи соціальних послуг від 13 квітня 2007 року № 178-р: «надання якісних послуг не лише задовольняє фізичні, соціальні та культурні потреби окремої людини, але й сприяє формуванню і збереженню духовних цінностей у суспільстві. Виникає необхідність упорядкування соціальних послуг, узагальнення кращого досвіду їх надання та створення системи соціальних послуг, що задовольнятиме потреби населення»; у затвердженому плані заходів на 2013-2016 роки щодо реалізації Стратегії реформування системи надання соціальних послуг [8].

Основними елементами «нової» реформи мали стати: «запровадження громадського незалежного моніторингу якості соціальних послуг; персоніфікований облік і прив'язка витрати коштів індивідуально до кожного випадку та отримувача за принципом «гроші ходять за отримувачем послуг»; проведення інвентаризації соціальних послуг і потреби в них, створення реєстрів надавачів та отримувачів соціальних послуг; розробка і перегляд державних стандартів соціальних послуг, що встановлюють вимоги до умов надання соціальних послуг та їх якості, визначають види та обсяги таких послуг для соціальних груп; запровадження механізму соціального замовлення для посилення

конкуренції серед суб'єктів, які надають соціальні послуги, та стимулювання підвищення якості таких послуг» [9].

Проте, необхідно констатувати, що до 2020 року реальних кроків по реформуванню фактично не відбувалося. Більше того, після 2016 року нову Стратегію реформування системи надання соціальних послуг так і не було ухвалено, а розпорядження КМУ «Про стратегію розвитку системи соціальних послуг в Україні на період до 2022 року» залишилося на рівні проекту [10].

Раніше чинний Закон України «Про соціальні послуги» та ряд допоміжних нормативних актів, які врегульовували в цілому досліджувану сферу, показали свою невідповідність новим викликам і потребам населення, а тому виникла вкрай гостра необхідність у реальних діях з реформування існуючої системи. Першим таким кроком стало прийняття нового Закону України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року № 2671-VII, який вступив у силу з 01 січня 2020 року [11]. Так як останній передбачає майже абсолютно новий підхід до класифікації та порядку надання соціальних послуг, то наступним важливим кроком стало розроблення та прийняття супровідних нормативних актів для того, щоб закріпленні у новому Законі положення можливо було реалізувати.

Із урахуванням того, що у 2021 році одним із пріоритетних напрямків діяльності Міністерства соціальної політики України (далі Мінсоцполітики України) був розвиток системи соціальних послуг [12], у 2022 році – надання якісних соціальних послуг (згідно із Стратегічним планом діяльності Міністерства соціальної політики України на 2022 бюджетний рік і два бюджетні періоди, що настають за плановим (2023–2024 роки), який був затверджений наказом Міністерства соціальної політики

України від 11 лютого 2022 року № 90), а з моменту офіційного «нового старту» реформи минуло вже понад два роки, то можна зробити деякі підсумки: чого довелося досягти, а що і надалі продовжує залишатися за межами очікуваного чи, навпаки, є кроком назад; як функціонує система в умовах пандемії та воєнного стану.

1.3.1. Правовий аналіз проведених змін у системі соціальних послуг

Аналіз реформування законодавства у сфері соціальних послуг насамперед варто розпочати із теоретико-правового дослідження змісту базових понять, у даному випадку таких як «соціальні послуги» та «соціальне обслуговування». Відповідно до нині чинного Закону України «Про соціальні послуги», соціальні послуги – це «дії, спрямовані на профілактику складних життєвих обставин, подолання таких обставин або мінімізацію їх негативних наслідків для осіб/сімей, які в них перебувають» [11]. На противагу цьому у раніше чинному Законі України «Про соціальні послуги» соціальні послуги визначалися «як комплекс заходів з надання допомоги особам, окремим соціальним групам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати, з метою розв'язання їхніх життєвих проблем» [6].

Нині чинний закон наголошує на тому, що соціальні послуги – це виключно «дії», оскільки раніше у «комплекс заходів» законодавець відносив ще й допомоги, що було абсолютно нелогічно. Тобто, як бачимо, у порівнянні із раніше чинним законом, уже відбувається чітке розмежування між соціальними послугами та соціальними допомогам, що, на нашу думку, є цілком правильно.

Також варто звернути увагу, що в Законі України «Про соціальні послуги» у самому законодавчому визначенні поняття «соціальні послуги» робиться акцент на те, що такі дії також «спрямовані і на профілактику складних життєвих обставин», а не на лише подолання існуючих негативних наслідків. Тобто можна стверджувати, що змінилася і мета надання соціальних послуг, адже у соціальній державі не так важливо усунути негативні наслідки соціальних ризиків, як запобігти їх настанню апріорі, останнє є більш складним викликом.

Що стосується теоретико-правових підходів до визначення змісту «соціальних послуг», то В.М. Литвиненко тлумачить «соціальні послуги як діяльність відповідних уповноважених законом суб'єктів, спрямована на відновлення нормального життя людини, що зазнала негативного впливу складних життєвих обставин, шляхом усунення такого впливу або його максимального зменшення» [13].

«Соціальні послуги – це комплекс правових, економічних, психологічних, освітніх, медичних, реабілітаційних та інших заходів, спрямованих на окремі соціальні групи чи індивідів, які перебувають у складних життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги, з метою поліпшення або відтворення їх життєдіяльності, соціальної адаптації та повернення до повноцінного життя» [14, с. 204].

Я.С. Белєвцова вважає, що соціальні послуги слід трактувати як «вид діяльності, спрямованої на задоволення основних соціальних потреб людини, попередження та подолання складних життєвих обставин, які вона не здатна подолати самотужки, з метою поліпшення або відновлення її життєдіяльності, сприяння соціальній адаптації та повернення до повноцінного життя» [15, с. 6]. Отже, якщо співвідносити між собою законодавче та доктринальне

визначення соціальних послуг, то спільним знаменником для них є розуміння їх суті як «дій», «діяльності».

Термін «соціальне обслуговування» у новому законі розглядається як вид соціальних послуг, що спрямований на «мінімізацію для особи/сім'ї негативних наслідків складних життєвих обставин, підтримку їх життєдіяльності, соціального статусу та включення у громаду» [11]. Раніше соціальне обслуговування трактувалося як одна із форм надання соціальних послуг, а саме: «система соціальних заходів, яка передбачає сприяння, підтримку і послуги, що надають соціальні служби окремим особам чи групам населення для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу та повноцінної життєдіяльності» [6]. Тобто можна помітити, що в першому та другому випадках соціальні послуги розглядалися та розглядаються як базове поняття, а соціальне обслуговування лише як їх вид чи форма відповідно.

Якщо проаналізувати теоретико-правову площину на предмет співвідношення понять «соціальні послуги» та «соціальне обслуговування», то можна констатувати таке: ряд науковців, таких як, А.А. Казанчан, В.О. Гончаров, І.В. Мещан, Б.І. Сташків, М.В. Філіпова наголошують на тому, що соціальні послуги є суттю, змістом соціального обслуговування, а не навпаки. Аналогічної позиції дотримуються і В.О. Гончарова [16, с. 17], О.О. Кравченко [17, с. 70], виходячи із того, що вони розуміють під «соціальним обслуговуванням».

Соціальне обслуговування в цілому визначають як частину соціальної політики, діяльність компетентних органів, що спрямована на різносторонній розвиток особистості, задоволення соціальних потреб, шляхом надання різних соціальних послуг особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої

допомоги з метою подолання або пом'якшення обставин, які порушують життєдіяльність особи.

Аналіз співвідношення понять «соціальні послуги» та «соціальне обслуговування» дав змогу стверджувати: «соціальне обслуговування – це не лише комплекс соціальних послуг, а й діяльність щодо організації роботи органів, організацій, осіб, які надають соціальні послуги (адміністративна складова). Звідси випливає, що соціальне обслуговування є ширшим поняттям по відношенню до соціальних послуг» [18].

Відбулися зміни й у класифікації соціальних послуг. Раніше матеріальна допомога та соціальне обслуговування були основними формами соціальних послуг, а останнє також поділялося на різновиди в залежності від місця його здійснення. Окрім цього, за змістом соціальні послуги поділялися на «соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні» тощо [6]. Станом на сьогодні соціальні послуги класифікуються: «за спрямованістю (на соціальну профілактику; соціальну підтримку; соціальне обслуговування), за типами (прості, комплексні, комплексні спеціалізовані, допоміжні), залежно від місця надання (за місцем проживання/перебування отримувача соціальних послуг (вдома); у приміщенні надавача соціальних послуг: стаціонарно/напівстаціонарно; за місцем перебування отримувача соціальних послуг поза межами місця проживання та приміщення надавача соціальних послуг, у тому числі на вулиці) та строку (екстрено (кризово), постійно, тимчасово, одноразово)». Окрім цього вводиться поняття «екстрених соціальних послуг», які надаються «невідкладно у зв'язку з загрозою життю та здоров'ю» та «базових соціальних послуг»: «1) догляд вдома, денний догляд; 2) підтримане проживання; 3) соціальна адаптація; 4) соціальна інтеграція та реінтеграція; 5) надання притулку;

6) екстрене (кризове) втручання; 7) консультування; 8) соціальний супровід; 9) представництво інтересів; 10) посередництво (медіація); 11) соціальна профілактика; 12) натуральна допомога; 13) фізичний супровід осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату та пересуваються на кріслах колісних, порушення зору; 14) переклад жестовою мовою; 15) догляд та виховання дітей в умовах, наближених до сімейних; 16) супровід під час інклюзивного навчання; 17) інформування». [11].

Нововведенням у порядку надання соціальних послуг стало і те, що чинним законом передбачена можливість укладення договору про надання соціальних послуг. Останній укладається в письмовій формі між надавачем та отримувачем соціальних послуг чи його законним представником. На рівні закону також чітко визначено, в яких випадках таких договорів не укладається (якщо має місце надання соціальних послуг, що надаються одноразово, екстрено).

Запроваджується ведення випадку, кінцевою метою якого є надання необхідних послуг кожній особі, сім'ї, що їх потребує на високому рівні. Станом на сьогодні передбачено сім основних етапів процедури надання соціальних послуг від «аналізу заяви/звернення про надання соціальних послуг, повідомлення про осіб/сім'ї, які перебувають у складних життєвих обставинах або в ситуаціях, що загрожують життю чи здоров'ю особи до здійснення моніторингу за наданням соціальних послуг та оцінки їх якості» [11]. Іншими словами, ведення випадку це – метод роботи, що передбачає дотримання чіткого алгоритму дій, індивідуального підходу до кожного отримувача соціальних послуг, мінімізації негативних наслідків. Якщо послуга надається одноразово чи екстрено, то про ведення випадку не доводиться говорити. Варто також

наголосити, що дотримання саме такого методу дозволяє надати якісні послуги та на високому рівні. Ведення випадку став пріоритетним методом роботи не лише в Україні, у країнах Європейського Союзу він також є базовим.

Нововведенням стало і впровадження такого поняття як «соціальне замовлення». Важливо зазначити, що надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення здійснюється виключно за рахунок бюджетних коштів. Окрім цього надаватися соціальні послуги повинні відповідно до існуючих державних стандартів соціальних послуг. Станом на сьогодні існують: «Державний стандарт догляду вдома»; «Державний стандарт денного догляду»; «Державний стандарт надання притулку бездомним особам»; «Державний стандарт соціальної інтеграції та реінтеграції бездомних осіб»; «Державний стандарт соціальної адаптації»; «Державний стандарт консультування»; «Державний стандарт соціальної послуги представництва інтересів»; «Державний стандарт стаціонарного догляду за особами, які втратили здатність до самообслуговування чи не набули такої здатності»; «Державний стандарт паліативного догляду»; «Державний стандарт соціальної послуги кризового та екстреного втручання»; «Державний стандарт соціальної послуги посередництва (медіації)»; «Державний стандарт соціальної послуги соціальної інтеграції випускників інтернатних закладів (установ)»; «Державний стандарт соціальної реабілітації осіб з інтелектуальними та психічним розладами»; «Стандарти надання соціальних послуг особам, які постраждали від торгівлі людьми», «Державний стандарт соціальної послуги натуральної допомоги» тощо. Загалом на початок 2022 року затверджено 28 державних стандартів соціальних послуг, у стадії розроблення – 6 державних стандартів.

Окрім цього розподіляються повноваження між органами державної влади та місцевого самоврядування – законом визначено три рівні відповідальних органів: державний, регіональний, місцевий. Велику роль у таких змінах зіграв розпочатий у попередні роки процес децентралізації. Так, на національному рівні Мінсоцполітики України формує державну політику, нормативно-правову базу, відповідає за створення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг; здійснює координацію, моніторинг, контроль за наданням соціальних послуг тощо.

На регіональному та місцевому рівнях – вживаються заходи щодо визначення потреб у соціальних послугах, планування, фінансування та виконання регіональних / місцевих програм щодо надання соціальних послуг; ведення Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг; здійснення контролю за дотриманням законодавства, забезпечення прав отримувачів соціальних послуг, моніторинг та контроль за цільовим використанням бюджетних коштів; інформування населення щодо соціальних послуг, забезпечення взаємодії між надавачами соціальних послуг.

Варто також зазначити, що у 2021 році Мінсоцполітики України було визначено тринадцять територіальних громад, які мали взяти участь у пілотному проекті «Розвиток соціальних послуг». Передбачалося наступне: «у рамках проекту держава буде фінансувати розвиток у громадах базових соціальних послуг: денного догляду для дітей з інвалідністю, осіб з інвалідністю та людей похилого віку; супроводу під час інклюзивного навчання; соціального супроводу при працевлаштуванні та під час роботи; тимчасового відпочинку для батьків або опікунів, які доглядають за дітьми з інвалідністю; підтриманого проживання; стаціонарного догляду» [19].

На початку 2022 року реалізація пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг» продовжилася, відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для реалізації пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03 березня 2020 року № 204. Загалом на втілення проекту у державному бюджеті було передбачено 100 000,0 тис. гривень [20].

Окрему увагу потрібно приділити і змінам, які стосуються надавачів соціальних послуг. У статті 17 раніше чинного Закону України «Про соціальні послуги» зазначалося: «надання соціальних послуг здійснюють соціальні працівники, інші фахівці, соціальні робітники» [6].

Нині же надавачами можуть бути: «установи, організації державного та комунального сектору, а також приватного – підприємства, установи та організації, як прибуткові, так і неприбуткові, громадські та благодійні, фізичні особи» [11].

Окрему увагу зосередимо саме на останніх. Надавачами послуг з догляду можуть бути: «фізичні особи, які не займаються підприємницькою діяльністю, на професійній та непрофесійній основі. Такі фізичні особи проходять підготовку та перепідготовку у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України» [21].

За даними Мінсоцполітики України, з метою забезпечення системності підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи, інших працівників, що надають соціальні послуги, проведено реорганізацію регіональних центрів соціальних служб шляхом утворення навчально-методичних центрів. Постановою Кабінету Міністрів України від 09 червня 2021 року № 598 затверджено Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті

для підвищення кваліфікації фахівців із соціальної роботи та інших працівників системи соціального захисту.

Вищезазначена категорія надавачів має право на отримання компенсації за догляд. У Законі окремо передбачений розмір компенсації для фізичних осіб (непідприємців), які надають соціальні послуги на непрофесійній основі та для фізичних осіб (непідприємців), які надають соціальні послуги на професійній основі.

У першому випадку розмір компенсації не залежить «від кількості осіб, за якими здійснюється догляд та розраховується як різниця між прожитковим мінімумом на одну особу в розрахунку на місяць та середньомісячним сукупним доходом фізичної особи – надавача соціальної послуги за попередніх шість місяців» [11]. Методика обчислення середньомісячного сукупного доходу сім'ї затверджена наказом Міністерства соціальної політики України від 16 червня 2020 року № 419.

Порядок подання та оформлення документів, призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 23 вересня 2020 року № 859.

Щодо фізичних осіб, які надають послуги на професійній основі, то призначення та виплата їм компенсації здійснюється відповідно до постанови КМУ від 6 жовтня 2021 р. № 1040 «Деякі питання призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності на професійній основі».

Раніше всі, хто доглядав за людьми з інвалідністю, людьми похилого віку або тяжко хворими, – родичі чи професійні доглядальники – отримували однакову суму компенсації. Тепер надавачі соціальної послуги з догляду,

які підтвердили свою професійну кваліфікацію, зможуть отримувати щомісячно близько десяти тисяч гривень за догляд за однією людиною. Заяву про надання такої послуги та пакет документів можна подавати до ЦНАПу, до сільської, селищної, міської ради, тобто за місцем проживання, та через портал Дія.

Для отримання послуги з догляду на професійній основі потрібно укласти тристоронній договір між одержувачем соціальної послуги з догляду, надавачем такої соціальної послуги та виконавчим органом сільської, селищної, міської ради.

Громадяни, які надають послуги з догляду на професійній основі, мають бути: «непрацюючими, не займатися підприємницькою або незалежною професійною діяльністю та пройти підготовку чи перепідготовку для надання соціальної послуги з догляду» [22].

Розмір компенсації відповідно до частини сьомої статті 13 Закону України «Про соціальні послуги» визначається з розрахунку 70 відсотків мінімальної заробітної плати у погодинному розмірі за одну годину догляду за однією особою, але не більше ніж 360 годин на місяць.

Кількість осіб, яким надаються соціальні послуги з догляду на професійній основі фізичною особою, яка надає соціальні послуги з догляду на професійній основі, не обмежується, але загальна кількість годин, за які нараховується компенсація, має становити не більше ніж 360 годин на місяць.

Раніше на розмір компенсації впливав вид послуг і група інвалідності особи, якій власне ці послуги надавалися. Компенсація призначалася, виходячи з прожиткового мінімуму, для працездатних осіб від семи відсотків прожиткового мінімуму до п'ятнадцяти [23].

Новий Закон також передбачає функціонування Реєстру отримувачів і надавачів соціальних послуг (далі Реєстр). Відповідно до постанови: «Реєстр – це автоматизована інформаційно-телекомунікаційна система, призначена для збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, використання, знеособлення і знищення даних про надавачів та отримувачів соціальних послуг, визначених законодавством. Реєстр складається з трьох розділів: «надавачі соціальних послуг – юридичні особи та фізичні особи - підприємці; надавачі соціальних послуг – фізичні особи; отримувачі соціальних послуг» [24], [25].

Передбачається, що за умови належного правового та прозорого регулювання таке нововведення сприятиме демонополізації ринку соціальних послуг в Україні. Запровадження такого Реєстру має на меті підвищення доступності соціальних послуг для отримувача та сприяння реалізації принципу, за яким необхідна послуга слідує на отримувачем, а не навпаки.

За даними Мінсоцполітики України, станом на 24 лютого 2021 року «містилася інформація про майже три тисячі надавачів соціальних послуг. З них близько дві тисячі – комунальної власності й понад сімсот – приватної» (а на початку 2022 року – про понад 3 тис. суб'єктів, які надають соціальні послуги) [26]. Попередньо планувалося, що Реєстр буде функціонувати у тестовому режимі до 30 червня 2022 року, до цього часу якраз мали завершитися роботи щодо його удосконалення. Проте 1 липня 2022 року Реєстр так і не запрацював (не в тестовому режимі), а будь-яка інформація на сайті Мінсоцполітики України чи інших офіційних ресурсах, яка б прояснила ситуацію із роботою Реєстру, відсутня. Можемо лише припустити, що основною причиною відхилення від запланованих дат стали воєнні дії на території нашої держави.

Окрім Реєстру, у 2021 році у тестовому режимі на веб-сайті Мінсоцполітики України запрацювала інформаційна панель з основними статистичними даними щодо захисту прав дитини і надання соціальних послуг у громадах. Передбачається, що всього буде оприлюднено сто шістдесят індикаторів соціальної карти, зокрема й інформація про суб'єктів, що надають соціальні послуги вразливим категоріям населення [27].

Що стосується плати за надані соціальні послуги, то у чинному Законі передбачено, в яких випадках отримувач соціальних послуг повинен здійснити оплату. Розмір плати за соціальні послуги визначає надавач соціальних послуг залежно від змісту та обсягу послуг, що надаються. У постанові КМУ «Про затвердження Порядку регулювання тарифів на соціальні послуги» від 1 червня 2020 року № 428 зазначено: «тарифи на соціальні послуги визначаються щороку і затверджуються їх засновниками один раз на рік. Тариф на соціальну послугу обчислюється з урахуванням собівартості послуги, адміністративних витрат, податку на додану вартість» [28].

Собівартість соціальної послуги визначається відповідно до Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 31 грудня 1999 року № 318. Перерахунок тарифу на соціальну послугу проводиться шляхом корегування (перегляду) лише тих складових тарифу, за якими відбулися цінові зміни. Окрім цього постановою КМУ від 1 червня 2020 р. № 429 «Про затвердження Порядку установавання диференційованої плати за надання соціальних послуг» передбачена диференційована плата за надання соціальних послуг – «частина вартості соціальних послуг, що сплачується надавачу соціальних послуг отримувачем таких послуг».

«Диференційована плата за надання соціальних послуг устанавлюється отримувачам соціальних послуг, середньомісячний сукупний дохід яких перевищує два прожиткових мінімуми, але не перевищує чотирьох прожиткових мінімумів для відповідної категорії осіб» [29].

Станом на сьогодні також чітко визначені підстави для відмови та припинення надання соціальних послуг. При цьому окремо визначені обставини, за наявності яких особі не може бути відмовлено у наданні соціальних послуг і не може бути припинено їх надання, а саме: «не може бути припинено/відмовлено у наданні соціальних послуг у разі наявної загрози життю чи здоров'ю особи, домашнього насильства, насильства за ознакою статі або жорстокого поводження з дітьми» [11].

Варто звернути увагу на те, що рішення про відмову чи припинення надання соціальних послуг обов'язково повинно надаватися у письмовій формі, окрім цього, у ньому чітко мають бути визначені підстави прийняття такого рішення і дотриманні строки його видачі.

На противагу цьому у раніше чинному законі були відсутні конкретно визначені підстави для відмови чи припинення надання соціальних послуг, не використовувалася і така термінологія, натомість ішлося лише про «обмеження права на соціальні послуги». Останнє застосовувалося у тому випадку, «якщо особа, що отримує соціальні послуги, без поважних причин не виконує вимоги їх одержання» [6].

У межах правового аналізу нововведень, що відбулися у вітчизняній системі соціальних послуг, доцільно також зазначити і про зміни, які планують внести до Кодексу України про адміністративні правопорушення, з метою посилення відповідальності за невиконання вимог законодавства у сфері соціальних послуг.

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги», надавачі соціальних послуг повинні відповідати критеріям діяльності надавачів соціальних послуг, бути включені до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг. Проте за результатами ряду перевірок надавачів соціальних послуг було виявлено: «вони не надають інформації про свою діяльність для включення їх до Реєстру надавачів соціальних послуг і працюють з порушенням вимог чинного законодавства» [30].

У зв'язку з цим у проекті Закону «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності у сфері надання соціальних послуг» від 09 вересня 2021 року № 6017 було запропоновано встановити відповідальність за: «1) порушення посадовими особами уповноважених органів у сфері надання соціальних послуг, працівниками надавачів соціальних послуг визначених законом повноважень та вимог до діяльності з надання соціальних послуг; 2) надання суб'єктом господарювання органу ліцензування, дозвільному органу або адміністратору недостовірної інформації щодо відповідності певного виду господарської діяльності (у тому числі матеріально-технічної бази, кваліфікації персоналу з урахуванням особливостей провадження певного виду господарської діяльності) вимогам законодавства; 3) невнесення або несвоєчасне внесення дозвільним органом у встановлені законом строки до Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань прийнятих відповідно до закону рішень, поданих до дозвільного органу заяв і декларацій відповідності певного виду господарської діяльності (у тому числі матеріально-технічної бази, кваліфікації персоналу з урахуванням

особливостей провадження певного виду господарської діяльності) суб'єкта господарювання вимогам законодавства та іншої інформації про документи дозвільного характеру і декларації відповідності певного виду господарської діяльності (у тому числі матеріально-технічної бази, кваліфікації персоналу з урахуванням особливостей провадження певного виду господарської діяльності) суб'єкта господарювання вимогам законодавства, необхідної для ведення зазначеного Реєстру; 4) безпідставну відмову адміністратора або дозвільного органу суб'єкту господарювання у прийнятті заяви для одержання документа дозвільного характеру та документів, що додаються до неї, декларації про провадження господарської діяльності або повідомлення про внесення змін (уточнень) до відомостей, зазначених у декларації про провадження господарської діяльності; 5) невиконання законних вимог (приписів) посадових осіб центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, захисту прав дітей, здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей щодо усунення порушень законодавства у сфері соціальної підтримки та захисту прав дітей, ненадання їм необхідної інформації або надання неправдивих відомостей, створення інших перешкод для виконання покладених на них обов'язків» [31].

Станом на вересень 2022 року за вищезазначений проєкт Закону так і не було проголосовано, лише повернено його на доопрацювання, а тому спрогнозувати чи будуть зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення таки внесені, а головне коли – видається досить складним завданням.

1.3.2. Правовий аналіз проблем, що виникають у процесі реформування системи соціальних послуг

Реформування системи соціальних послуг в Україні, як це часто буває, розпочалося з того, що базовий закон прийняли, а підзаконні акти протягом певного періоду часу ще були відсутні, внаслідок чого окремі положення Закону України «Про соціальні послуги» набули статусу «неможливо реалізувати на практиці», а це в свою чергу аж ніяк не є ознакою «вдалого та швидкого реформування», а швидше є черговим проявом «традиційної ситуації у сфері правового регулювання». Розглянемо детальніше, з якими проблемами, труднощами зіткнувся процес реформування чи з якими ще може зіткнутися.

1. Лише по спливу п'яти – дванадцяти місяців від набрання чинності Законом було прийнято: постанову КМУ від 1 червня 2020 року № 430 «Про затвердження Порядку підготовки та перепідготовки фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності»; постанову КМУ від 23 вересня 2020 року № 859, що визначає «Порядок подання та оформлення документів, призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі»; постанову КМУ від 27 січня 2021 року № 99, якою затверджено «Порядок формування, ведення та доступу до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг»; постанову КМУ від 1 червня 2020 року № 428 «Про затвердження Порядку регулювання тарифів на соціальні послуги»; постанову КМУ від 1 червня 2020 року № 587 «Про організацію надання соціальних послуг»; постанову КМУ від 1 червня 2020 року № 450 «Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення»; наказ Мінсоцполітики України

від 23 грудня 2020 року № 847 «Про затвердження Типового договору про надання соціальних послуг»; наказ Мінсоцполітики України від 23 червня 2020 року № 429 «Про затвердження Класифікатора соціальних послуг», наказ Мінсоцполітики України від 16 листопада 2020 року № 769 «Про затвердження форм документів, необхідних для надання соціальних послуг», постанову КМУ від 2 вересня 2020 року № 772 «Про затвердження Типового положення про будинок-інтернат для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю», постанову КМУ від 3 березня 2020 року № 177 «Деякі питання діяльності центрів надання соціальних послуг».

До цього часу «на стадії проекту» знаходиться наказ Мінсоцполітики України «Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці / територіальної громади у соціальних послугах», основною метою якого є: «вдосконалення механізму визначення потреб населення села, селища, міста, області у соціальних послугах та реформування органів місцевого самоврядування»[32].

2. Інший ключовий елемент реформи – система «E-Social» – Інформаційно-аналітична система управління соціальною підтримкою населення України, що створюється у рамках проекту «Модернізація системи соціальної підтримки населення України» за кошти позики Міжнародного банку реконструкції та розвитку № 8404-UA.

Відповідно до постанови КМУ № 676 від 17 липня 2019 року «Про Єдину інформаційно-аналітичну систему управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL)» Мінсоцполітики України повинно було створити «E-Social» та Єдиний державний реєстр соціальної сфери до 30 вересня 2020 року, а вже з 1 жовтня 2020 року – розпочати її використання. Передбачалося, що

E-SOCIAL буде: «підтримувати та автоматизувати процеси введення, передання, аналізу, надання даних та доступу до них, контролювати своєчасне та належне надання соціальної підтримки особам, що її потребують, виявляти помилки та порушення під час отримання соціальної підтримки, нараховувати та підготовлювати дані для виплати соціальної допомоги та фінансування соціальних послуг» [33]. В свою чергу Єдиний державний реєстр соціальної сфери мав запрацювати, як: «автоматизована система обліку інформації про отримувачів і надавачів соціальних виплат, допомоги, пільг, соціальних послуг та житлових субсидій, інформації про відносини надавачів та отримувачів соціальної підтримки» [33].

Виходячи з того, що до 01 жовтня 2020 року система так і не запрацювала, то постановою КМУ від 11 листопада 2020 року № 1278 «Про запровадження експериментального проекту з реалізації функціоналів першої черги Єдиної інформаційної системи соціальної сфери» дана система набула статусу «експериментального проекту» та мала розпочати свій «черговий новий старт» у листопаді 2020 року – червні 2021 року, а «запровадження першої черги Єдиної інформаційної системи соціальної сфери має завершитися до 30 листопада 2022 року». [34].

3. Станом на сьогодні існує двадцять вісім державних стандартів соціальних послуг, проте не усі із них відповідають чинним вимогам законодавства. Постає питання: чи можна їх застосовувати? Відповідь очевидна, за умови відсутні стандарту, який би повністю відповідав чинним вимогам, можна використовувати наявні стандарти, але в частині, що не суперечать вимогам законодавства.

4. У грудні 2018 року була створена Державна соціальна служба України, одним із основних завдань якої мало бути – «моніторинг надання соціальних послуг та

оцінка їх якості». Постановою КМУ від 18 грудня 2019 року № 1053 визначено «Деякі питання Державної соціальної служби України». Передбачалося, що прийняття даної постанови надасть можливість розпочати роботу Служби у 2020 році. Остання: «мала відповідати за реалізацію державної політики у сфері контролю за наданням соціальних виплат, додержанням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки» [35]. Проте, постановою КМУ від 26 серпня 2020 року № 783 «Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України» було ліквідовано Державну соціальну службу та створено Національну соціальну сервісну службу України (далі Нацсоцслужба України). Нацсоцслужба України – це: «центральный орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення, захисту прав дітей, здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей». Одним із основних завдань Нацсоцслужби є: «реалізація державної політики у сфері соціального захисту населення з питань надання соціальних послуг та провадження соціальної роботи»[36].

Офіційно Нацсоцслужба України розпочала свою роботу з 23 грудня 2020 року, а з 1 січня 2021 року стартував процес утворення територіальних органів Нацсоцслужби України на регіональному та субрегіональному рівнях [37]. З 01 липня 2021 року територіальні органи Нацсоцслужби розпочали виконання своїх функцій і повноважень. Головними завданнями територіальних органів Нацсоцслужби України на першому етапі є: «здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей» [38].

Незважаючи на те, що Державна соціальна служба України вже не існує, у постанові КМУ від 1 червня 2020 року № 449 «Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг» за нею до травня 2021 року і надалі був закріплений правовий статус одного із суб'єктів моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг [39]. Лише із прийняттям постанови КМУ від 19 травня 2021 року № 490 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України» [40] у тексті постанови КМУ від 1 червня 2020 року № 449 слово «Держсоцслужба» було замінено словом «Нацсоцслужба».

5. Соціальні послуги і соціальний захист – чи не найважливіші делеговані повноваження органів місцевого самоврядування територіальних громад. Тому важливо, щоб вони: «мали чіткий перелік своїх функцій у цій сфері, покроковий алгоритм їх виконання і гарантовані державою джерела фінансування» [41].

Як зазначалося вище, з початку 2020 року змінився розподіл повноважень центральних та місцевих органів влади, а також встановлена система соціальних послуг та її учасників, етапи визначення потреб, планування, організації та фінансування соціальних послуг. Повноваження у сфері соціальних послуг передають громадам – максимально близько до отримувачів цих послуг. Кожна громада зобов'язана надавати базові соціальні послуги. Необхідно наголосити: «процес передачі повноважень з надання соціальних послуг на місця не є простим і швидким, та зумовлює безліч труднощів і запитань» [42].

До цього часу до кінця законодавчо не узгоджені повноваження органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади з питань соціального захисту населення, зокрема і у сфері надання соціальних послуг.

У Проекті Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування функцій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань соціального захисту населення та захисту прав дітей у зв'язку з утворенням Національної соціальної сервісної служби та її територіальних органів» № 5849 від 13 серпня 2021 року передбачається: «внесення змін до 40 законодавчих актів України, котрі стосуються розмежування функцій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань соціального захисту населення та захисту прав дітей» [43].

Законопроект, серед іншого, пропонує: «встановити чіткий розподіл повноважень з питань надання соціальних послуг, протидії торгівлі людьми та домашньому насильству, соціального захисту ветеранів, внутрішньо переміщених осіб між міністерствами, Національною сервісною службою та органами місцевого самоврядування» [44].

Незважаючи на те, що метою розширення суб'єктів було максимальне наближення послуги до отримувача, на практиці вже виникає ряд проблем, що гальмують розпочатий процес реформування, а саме: кадрове та ресурсне забезпечення ОТГ, комунікація ОТГ із центральними органами влади та між собою, інфраструктура в ОТГ, і звісно – чітке законодавство, окреслені стандарти та методологія.

6. У статті 25 Закону «Про соціальні послуги» говориться: «визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці / територіальної громади у соціальних послугах здійснюється на підставі, але не виключно: 1) соціально-демографічних даних про вразливі групи населення та осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах; 2) результатів оцінювання потреб особи/сім'ї у соціальних послугах; 3) інформації про надавачів соціальних послуг та їхні можливості» [11].

А це означає, що визначення потреб населення у соціальних послугах може здійснюватися і за іншими критеріями, які в кожній адміністративно-територіальній одиниці можуть відрізнятися. Чи приведе таке формулювання положення статті до якихось катастрофічних негативних наслідків, поки що важко говорити, адже закон лише відносно недавно почав діяти і робити якісь поспішні висновки ще зарано. Виникає інше питання: чи доцільно тоді формулювати у Законі норми подібного змісту? Однозначно, що ні. Адже критерії повинні бути для всіх однакові, а їх вичерпний перелік має бути закріплений на нормативному рівні.

7. Виходячи із змісту постанови КМУ від 1 червня 2020 року № 450 «Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення», не зовсім зрозуміло, яким чином буде забезпечуватися конкурсність [45]. Адже якщо для участі у конкурсі було подано пропозицію лише від одного надавача послуг, згідно з законодавством конкурс вважатиметься таким, що відбувся. І в подальшому, якщо пропозиція визнається комісією як така, що відповідає умовам, з нею буде укладено договір. Проте із змісту вищезазначеної постанови незрозуміло, як діяти у тому випадку, якщо, приміром, у певній ОТГ (об'єднаній територіальній громаді) така ситуація повторюватиметься з року в рік, або якщо така єдина пропозиція буде незадовільною? У порядку є лише одна відповідь на останнє запитання: повторне проведення конкурсу.

8. Також потрібно розглянути питання щодо оплати соціального замовлення. Станом на сьогодні передбачено оплату лише самих наданих послуг (шляхом компенсації їх вартості), при цьому адміністративні витрати комунальних установ, що безпосередньо надають соціальні послуги,

сюди не входять та повинні здійснюватися за рахунок місцевих бюджетів, одразу зауважимо, що витрати чималі. Тому вважаємо, що більш доречним було б відшкодування вартості не лише соціальної послуги, а й адміністративних витрат, які виникають у зв'язку із їх наданням.

9. Аналізуючи процес реформування системи соціальних послуг, неможливо оминати питання про вплив карантинних обмежень та впровадження вимушених змін у порядок надання соціальних послуг. Зокрема, мова йде про доступність соціальних послуг, надання їх у режимі онлайн, максимальну орієнтованість на людину.

За результатами дослідження, яке проводилося у США у 2021 році, було встановлено, що сфера соціальних послуг потребує більшої доступності, прозорості та скорочення часу очікування. Розумні технології, такі як штучний інтелект, чат-боти та більш широкі програми віртуального охоплення, можуть зіграти важливу роль у досягненні цього [46].

National Council of Social Service (Національна Рада соціальної служби в Сінгапурі) – центральний, координуючий орган соціальних служб в Сінгапурі, у результатах свого дослідження також наголошує на тому, що: «надання послуг має бути більш орієнтованим на людину. Необхідно виявляти потреби завчасно і встановлювати їх профілактичні заходи; враховувати переваги та недоліки минулого досвіду, запозичувати кращі практики місцевого та закордонного рівнів» [47].

У 2021 році люди очікують, що в будь - який час зможуть виходити в Інтернет, отримувати необхідну інформацію та взаємодіяти з соціальними службами. Усі ці фактори змушують соціальні служби трансформуватися [48].

Проте такі нові реалії, окрім позитивних моментів, несуть із собою нові загрози та недоліки. Так, в одному із досліджень, що проводилося в Австралії ще в 2018 році, було встановлено, що ті, хто не будуть або не зможуть взаємодіяти з державою в Інтернеті, можуть опинитися без базових державних послуг, у тому числі і соціального характеру, – і ще більше відчужитися від уряду в майбутньому.

Існує багато причин, чому громадяни можуть не мати можливості працювати в цифровому форматі, включаючи бідність, цифрову безграмотність та відсутність цифрової інфраструктури. Але те ж дослідження показує, що неможливість швидко встановити цифрові зв'язки стала дуже серйозною силою для посилення соціальної ізоляції [49]. Тому впроваджуючи нові методи роботи (онлайн) в Україні, зокрема у сфері соціальних послуг, потрібно паралельно і працювати над покращенням цифрової грамотності населення. В іншому ж випадку це може дійсно призвести до того, що значна частина населення, що потребує соціальних послуг, не зможе їх отримати через відсутність технічних пристроїв, чи цифрову неграмотність.

10. Окрему увагу звернемо і на особливості соціального забезпечення осіб, які працюють у системі надання соціальних послуг. COVID-19 став підставою впровадження нових видів соціального забезпечення, як одноразового, так і періодичного характеру, здебільшого мова йде про грошові форми соціальних допомог, які надавалися з метою підтримки окремим категоріям населення. Проте, Мінсоцполітики України зосередившись на субсидіях та виплатах, не приділило належної уваги соціальним послугам з догляду та соціальній роботі з сім'ями, дітьми та молоддю, які перебувають у складних

життєвих обставинах та потребують сторонньої допомоги. А тому можна лише констатувати фрагментарність соціальної політики в Україні.

За даними Мінсоцполітики України: «понад 40 тисяч соціальних працівників, незважаючи на посилені карантинні заходи, продовжували працювати у посиленому режимі» [50]. Парадокс полягає в тому, що за період дії карантинних обмежень, надавачі соціальних послуг не отримали практично жодної додаткової підтримки.

Постановою КМУ від 29 квітня 2020 року № 375 «Деякі питання оплати праці (грошового забезпечення) окремих категорій працівників, військовослужбовців Національної гвардії та Державної прикордонної служби, осіб рядового та начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, поліцейських, які забезпечують життєдіяльність населення, на період дії карантину, установленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та протягом 30 днів з дня його відміни» було встановлено додаткову доплату до заробітної плати (грошового забезпечення) пропорційно відпрацьованому часу [51]. Наказом Мінсоцполітики України від 22 травня 2020 року № 321 затверджено перелік посад працівників надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору, які безпосередньо надають соціальні послуги за місцем проживання/перебування їх отримувачів (вдома) та які мають право на таку доплату у період карантину. До них належать: «педагог соціальний / фахівець із соціальної роботи; фахівець із соціальної допомоги вдома; соціальний працівник; соціальний робітник; фахівець з фізичної реабілітації; практичний психолог / психолог» [52].

Найбільша проблема полягає у тому, що, згідно з законодавством, ця доплата повинна відбуватися: «за рахунок та в межах видатків місцевих бюджетів, а це призвело до того, що більшість працівників так і не отримали цієї надбавки. Кількаразові невеликі доплати працівникам, якщо і вдавалося зробити, то переважно лише за рахунок перерозподілу коштів з наявних бюджетів територіальних центрів надання послуг. Подібним чином установи вирішували і проблему з придбанням засобів індивідуального захисту для своїх працівників» [53].

Питання забезпечення засобами індивідуального захисту соціальних працівників під час карантину у 2020-2021 роках було чи не найважливішим, оскільки вони знаходилися/знаходяться і надалі в зоні ризику (адже у 2022 році COVID-19 не зник), безпосередньо та постійно перебуваючи в контакті з людьми, зокрема похилого віку. Основний тягар по забезпеченню соціальних працівників засобами індивідуального захисту ліг на керівників територіальних центрів та профспілки, оминувши таким чином бюджетне фінансування. Частково питання забезпечення засобами індивідуального захисту вирішувалося та вирішується нині за участі Міжнародних благодійних фондів, таких як «Сприяння розвитку медицини», Товариства Червоного Хреста, Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) тощо. Так, до прикладу, за сприяння останнього було придбано та передано засоби індивідуального захисту для соціальних працівників п'яти областей України. Кожен набір розрахований на два місяці використання і містить медичні маски, нітрилові рукавички, антисептик та бахіли [54].

11. Розпочата 24 лютого 2022 року Росією повномасштабна війна проти України і, як наслідок введення воєнного стану спричинили неабиякий колапс у

системі соціального забезпечення та соціальних послуг зокрема (остання і без того ще не встигла адаптуватися до викликів пандемії і завершити раніше розпочатий процес реформування). Воєнні дії, насамперед, зумовили необхідність внесення змін до існуючого порядку надання соціальних послуг, адже першочерговим завданням під час війни є надання соціальних послуг (і не тільки) максимально швидко, без будь-якої бюрократичної тяганини.

У зв'язку з цим Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях» № 2193-IX від 14 квітня 2022 року було дещо спрощено доступ громадян до соціальних послуг. Закон передбачає: «1) розширення повноважень військових адміністрацій в частині визначення особливостей порядку організації надання соціальних послуг на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці; 2) уточнення терміну «малозабезпечена особа», а саме: на період воєнного стану, для визначення цього статусу будуть враховуватися два квартали, які передують місяцю, що є попереднім до місяця звернення, а не шість місяців; 3) в умовах воєнного стану органи місцевого самоврядування можуть визначати особливості надання соціальних послуг; 4) органи соціального захисту можуть передати право надавачам соціальних послуг приймати рішення про надання послуг екстрено (кризово) (консультування, надання притулку, догляд, підтримане проживання, короткотермінове проживання, натуральна допомога, транспортні послуги тощо); 5) компенсація за догляд внутрішньо переміщеним особам призначається і виплачується в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України; 6) Уряду доручено привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом, у тому числі

щодо використання гуманітарної допомоги, що надійшла у вигляді коштів у національній та іноземній валюті від фізичних та юридичних осіб» [55].

Станом на 23 серпня 2022 року кількість внутрішньо переміщених осіб становила 6,9 млн., [56] а це означає, що за весь період війни навантаження на органи соціального захисту на тих територіях України, де не ведуться активні бойові дії зросло в рази. Ускладнює ситуацію і той факт, що частина соціальних працівників евакуювалася, а на тих, хто залишився, лягло подвійне чи навіть потрійне навантаження, так як кількість осіб, які зазнали матеріальної, психологічної, фізичної шкоди не зменшується.

За даними Мінсоцполітики, «в Україні під час воєнного стану в два-чотири рази зріс попит на такі послуги, як надання гуманітарної та натуральної допомоги, соціальної допомоги вдома, соціального супроводу після запровадження воєнного стану. Також значно зросла кількість наданих інформаційних та консультаційних послуг, у тому числі психологічної допомоги, переважно за рахунок обслуговування внутрішньо переміщених осіб» [57].

Зростання попиту на соціальні послуги прямо пропорційно призводить до посилення фінансового навантаження, і це на фоні спаду економіки та стрімких інфляційних процесів. Практика показала, що існуюча система закупівлі та фінансування соціальних послуг терміново потребує модернізації. Так як нині мільйони людей отримують чи потребують соціальних послуг не за місцем проживання, а в тих територіальних громадах, де їм було надано тимчасовий прихисток, то останні (територіальні громади), просто не витримують такого фінансового навантаження, а тому не можуть у повній мірі

виконувати покладені на них завдання. Як наслідок, гостро постало питання про розробку нової моделі фінансування та надання соціальних послуг. «Попередньо очікується, що така буде готова вже до кінця 2022 року і стане важливим кроком у повномасштабній реформі», проте чи насправді вдасться задуми втілити на практиці, поки що невідомо [58].

12. Якщо проаналізувати судову практику щодо надання соціальних послуг за період з 01 січня 2020 року і до цього часу, то варто зауважити, що найчастіше підставами для звернення були: 1) відмова у взятті на облік та наданні соціальних послуг; 2) припинення соціального обслуговування; 3) відмова у призначенні компенсаційних виплат; 4) припинення компенсаційної виплати; 5) надміру виплачені компенсаційні виплати.

У першій категорії справ судом враховується, чи не було порушення вимог Закону та Положення щодо порядку розгляду заяви особи про надання соціальних послуг, а якщо мала місце відмова, то чи була вона обґрунтованою. У тому випадку, якщо за наслідками розгляду заяви було відсутнє рішення, то суд зобов'язує відповідачів повторно розглянути таку заяву та прийняти обґрунтоване рішення щодо надання чи відмови у наданні соціальних послуг [59].

У другій категорії справ суди звертають увагу на те, що при розгляді аналогічних справ необхідно звертати увагу на документи, що підтверджують індивідуальну потребу особи у тій чи іншій послугі (медичного характеру). Якщо такий документ складений та підписаний невідомою особою без погодження чи підтвердження підписом заявника, то він не може бути кваліфікований як достовірний доказ дійсного стану здоров'я, потреб та фізичних можливостей заявника.

Посилання на спостереження соціальних працівників про здатність заявника до повного і самостійного самообслуговування суд визнає юридично неспроможними. Окрім цього, і припинення надання соціальних послуг не може визнаватися законним, якщо розпорядчий акт виданий без посилання на визначені законодавством підстави та ґрунтується на документі, який був створений із суттєвими дефектами процедури проставлення балів.

Під час розгляду даної категорії справ активно використовується практика Європейського суду з прав людини щодо ефективного способу захисту, а саме, рішення Європейського суду з прав людини від 29 червня 2006 р. по справі «Пантелеєнко проти України» [60], рішення Європейського суду з прав людини від 31 липня 2003 року по справі «Дорани проти Ірландії», рішення Європейського суду з прав людини від 17 липня 2008 року по справі «Каїч та інші проти Хорватії» [61].

У третій категорії справ постає питання щодо правильності застосування нормативних актів. Під час розгляду справ про виплату компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги звертається увага на те, коли була подана заява про компенсацію, адже від цього залежить, який Порядок потрібно використовувати, а саме, Порядок призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги від 29 квітня 2004 року чи Порядок подання та оформлення документів, призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги з догляду на непрофесійній основі, від 23 вересня 2020 року № 859. Якщо на момент звернення була чинною Постанова КМУ від 29 квітня 2004 року № 558, то і вона підлягає застосуванню, а не постанова № 859 [62], [63], [64], [65], [66].

Аналогічна ситуація виникає із застосуванням Закону «Про соціальні послуги», якщо спір виник до набрання чинності Законом України «Про соціальні послуги», то застосуванню підлягає Закон від 2003 року [67], [68].

Взагалі видається досить дивною ситуацію із втіленням на практиці всім відомого принципу «закон зворотної сили немає, крім випадків, коли він скасовує чи пом'якшує відповідальність». Як свідчить судова практика, відсоток таких справ у сфері соціального забезпечення в цілому є досить значним і, як правило, кількість таких справ збільшується щоразу, коли має місце прийняття нових правових актів.

Дослідивши процес реформування системи соціальних послуг, який в Україні фактично розпочався із дня набрання чинності нового Закону України «Про соціальні послуги» – з 01 січня 2020 року, можна констатувати, що по спливу понад двох років процес реформування ще далекий до завершення.

Перевагами нового Закону є те, що змінено підхід до поняття соціальних послуг, запропоновано абсолютно нову класифікацію соціальних послуг, закріплено необхідність укладення договору про надання соціальних послуг, визначено конкретні підстави для відмови у наданні соціальних послуг.

Проте соціальне обслуговування і надалі розглядається як вид соціальних послуг, з чим ми абсолютно не згодні; до цього часу не оновлені/затверджені всі необхідні державні стандарти надання соціальних послуг; Реєстр надавачів соціальних послуг продовжує працювати в тестовому режимі; хоча і запроваджено ведення випадку, але ще немає достатніх практичних навиків застосування такого методу роботи на практиці; розширено перелік надавачів

соціальних послуг, але станом на сьогодні і надалі продовжують домінувати комунальні/державні установи.

Положення Закону щодо рівності прав державних і недержавних надавачів соціальних послуг є виключно декларативним та не виконується на практиці. Станом на сьогодні, аналіз потреби в соціальних послугах досі відбувається плановим способом; механізм фінансування соціальних послуг за принципом «гроші ходять за отримувачем послуг» не запроваджено, і в багатьох випадках, права і волевиявлення отримувача послуг просто ігноруються; залишаються абсолютно протилежними підходи до закупівлі соціальних послуг у надавачів соціальних послуг недержавного і державного/комунального сектору. Звісно, така ситуація пояснюється відносно нещодавніми змінами, а тому можна припустити, що з часом ситуація зміниться та представники від трьох різних секторів будуть виступати на паритетній основі.

Передача повноважень щодо фінансування соціальних послуг у розпорядження громад призводить до хронічного недофінансування галузі, тим паче в умовах воєнного стану, коли кількість отримувачів соціальних послуг збільшилася в рази, а фінансові ресурси залишилися без змін. Через брак коштів окремі об'єднані територіальні громади поступово відмовляються від утримання комунальних закладів/установ соціального обслуговування, закривають їх (що призводить до суміжних проблем – звільнення працівників та приріст безробіття) або передають надавачам послуг, спроможним їх утримати (це в кращому випадку). Перешкодою у наданні якісних соціальних послуг є і громіздкі процедури виділення коштів. Усе вищезазначене створює ризики для соціального здоров'я населення, а тому суперечить статті 3 Конституції України, якою здоров'я і життя людини визначене як найвища цінність.

Система «E-Social» так і не запрацювала у попередньо визначені часові рамки та була переведена у статус експериментального проекту без кінцевих дат реалізації, що фактично дорівнює провалу першого пробного її старту; лише під кінець 2020 року почала працювати Національна соціальна сервісна служба України, а історія її створення є черговим яскравим прикладом того, як один орган, так і не розпочавши своєї діяльності одразу ліквідується у зв'язку із створенням нового органу, проте по великому рахунку дві служби відрізняє лише назва.

Робота соціальних працівників у період дії карантинних обмежень є не менш важливою, ніж внесок медиків у протидію наслідкам пандемії, проте виявилось, що система соціальних послуг фактично не відчула на собі додаткового рівня захисту в період пандемії. Така ситуація в черговий раз надає можливість переконатися в незбалансованості, фрагментарності соціальної політики в цілому. Зрозуміло, що в період дії карантинних обмежень за наявності обмежених фінансових ресурсів неможливо надати додаткове соціальне забезпечення усім, проте потрібно визначити найбільш уразливі групи населення та, ті які щодня наражають себе на небезпеку, виконуючи професійні обов'язки. В Україні основна увага була зосереджена саме на допомогах підприємцям, сплаті ЄСВ, внесенні змін до процедури отримання окремих видів соціального забезпечення в автоматичному чи в онлайн режимі тощо.

Детальний аналіз змісту окремих нормативних актів показав їх недоопрацьованість, найчастіше така ситуація виникає, коли проекти правових актів розробляються без врахування думки працівників-практиків.

Варто також зазначити, що старт нової реформи неможливо розпочинати лише за наявності одного

базового закону, а особливо, якщо за мету було поставлено абсолютну перебудову системи. На момент початку реформи вже повинен бути розроблений та прийнятий пакет супровідних документів, детально проведено роз'яснення змісту нововведень як працівникам соціальної сфери, так і отримувачам, проведено тренінги, стажування, надано належне ресурсне та матеріальне забезпечення.

Основний акцент у реформуванні робиться саме на доступності та підвищенні рівня соціальних послуг; перетворенні механізму отримання послуг на максимально простий та зрозумілий. Проте непідготовленість працівників до роботи за новими правилами; несвоєчасне прийняття необхідних законних чи підзаконних актів або взагалі їх відсутність, неузгодженість змісту норм права аж ніяк цьому не сприяють та ставлять під загрозу захист прав громадян щодо доступу до соціальних послуг. Як наслідок, маємо правові прогалини, колізії, прийняття рішень неоднозначного змісту чи взагалі неправомірних їх подальших оскаржень, звернень до надавачів соціальних послуг по декілька разів. Все вищеперелічене явно не сприяє вдалому та швидкому процесу реформуванню.

Проте всі труднощі, що виникали в процесі реформування, фактично стали мізерними на фоні розпочатих воєнних дії проти України. Війна зупинила реформу та зумовила необхідність внесення змін у нещодавно прийняті нормативні акти, тобто спричинила так званий процес «реформування реформи». Наразі перед системою соціальних послуг, як і перед соціальним забезпеченням загалом, стоїть більш важливе завдання: вистояти, адже в умовах війни відсоток тих, хто потребує підтримки від держави зріс у рази.

Попри колосальні ризики та проблеми, які існують на даному етапі реформування (і які навіть неможливо

було передбачити на етапі запуску реформи), нова редакція є досить прогресивною та несе низку змін, які мають на меті покращити організацію сфери соціальних послуг і зробити механізм їх надання більш ефективним. У цілому всі запропоновані зміни заслуговують на позитивну оцінку, але значні труднощі виникають під час реалізації норм права на практиці, оскільки не все добре прописане, легко втілюється в життя, тим паче в умовах воєнного стану. Проте процес будь-якого реформування не позбавлений перешкод, тому сподіваємося, що черговий новий етап реформування системи соціальних послуг таки буде доведено до завершального етапу по закінченні війни і, як наслідок, ми отримаємо ті результати, на які очікуємо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. More than 4 billion people still lack any social protection, ILO report finds. International Labour Organization. URL: https://www.ilo.org/global/about-the-ilo/newsroom/news/WCMS_817653/lang--en/index.htm (дата звернення: 23.10.2021).
2. І.М. Михайловська, О.В. Неліпович. Система соціального захисту населення в Україні: сутність, основні складові та напрямки вдосконалення // Вісник Хмельницького національного університету. 2011. № 6. Т. 4. С. 255-260.
3. Т. Богдан. Бюджетні видатки 2021 року: злети і падіння. URL: https://lb.ua/blog/tetiana_bohdan/505515_byudzhetni_vidatki_2021_roku_zleti_i.html (дата звернення: 20.05.2022).
4. Ю.В. Горемикіна. Значення соціальних послуг для реалізації державних соціальних гарантій та зобов'язань перед особами похилого віку в Україні // Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика. Випуск 13. 2017. С. 976-985.

5. АМУ: Покращення якості надання соціальних послуг - завдання ОТГ. Асоціація міст України. URL: <https://auc.org.ua/novyna/amu-pokrashchennya-yakosti-nadannya-socialnyh-poslug-zavdannya-otg> (дата звернення: 11.11.2021).
6. Про соціальні послуги: Закон України від 19 червня 2003 року № 966-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-15#Text> (дата звернення: 01.04.2021).
7. Про схвалення Стратегії реформування системи надання соціальних послуг: розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 року № 556-р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80#Text> (дата звернення: 07.04.2021).
8. Про схвалення Концепції реформування системи соціальних послуг: розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 квітня 2007 року № 178-р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/178-2007-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.03.2021).
9. Реформування системи надання соціальних послуг. URL: <https://caritas.ua/reform/> (дата звернення: 25.10.2021).
10. Про Стратегію розвитку ситеми соціальних послуг в Україні на період до 2022 року: проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <http://ipzn.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/STRATEGYYA-ROZVYTKU-SYSTEMY-SOTSIALNYH-POSLUG.pdf> (дата звернення: 28.10.2021).
11. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 17.03.2021).
12. Мінсоцполітики визначено пріоритети діяльності на 2021 рік. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-viznachenoprioriteti-diyalnosti-na-2021-rik> (дата звернення: 12.10.2021).

13. Литвиненко В. М. Соціальні послуги у сфері соціального захисту населення: авторефер. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / Литвиненко Валентина Миколаївна; Харків. нац. ун-т внут. справ. Харків, 2012. 20 с.
14. Дубич К. В. Історія і теорія соціального забезпечення в Україні та за кордоном: навчальний посібник. Львів: Магнолія 2006, 2017. 272 с.
15. Белевцова Я. С. Механізм підвищення якості соціальних послуг на рівні місцевих органів влади: автореф. дис. ... канд. наук з держ. управл.: 25.00.02 / Белевцова Яна Сергіївна; Національна академія державного управління при Президентові України. Харків, 2011. 20 с.
16. Гончаров В. О. Соціальне обслуговування як організаційно-правова форма соціального забезпечення: автореферат. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.05 / Гончаров Володимир Олександрович; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2012. 20 с.
17. Кравченко О. О. Соціальне обслуговування і соціальне забезпечення як основні форми надання соціальних послуг // Проблеми соціальної роботи: психологія, філософія, соціологія. 2018. № 1 (11). С. 67-72.
18. Бурка А.В. Соціальне забезпечення осіб, які постраждали внаслідок нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання: монографія / Альона Бурка. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2021. 256 с.
19. Мінсоцполітики визначило 13 учасників проекту «Розвиток соціальних послуг». Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/20857.html> (дата звернення: 23.10.2021).
20. Продовжується реалізація пілотного проекту «Розвиток соціальних послуг». Національна соціальна сервісна служба України. URL: <https://nssu.gov.ua/news/prodovzhuyetsya-realizaciya-pilotnogo-proektu-rozvitok-socialnih-poslug> (дата звернення: 12.09.2022).

21. Про затвердження Порядку підготовки та перепідготовки фізичних осіб, які надають соціальні послуги з догляду без здійснення підприємницької діяльності: постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 430. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/430-2020-%D0%BF#n8> (дата звернення: 20.03.2021).
22. Мінсоцполітики запровадило новий механізм виплати громадянам, які надають соціальні послуги з догляду. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minsocpolitiki-zaprovadilo-novij-mehanizm-viplati-gromadyanam-yaki-nadayut-socialni-poslugi-z-doglyadu> (дата звернення: 29.10.2021).
23. Про затвердження Порядку призначення і виплати компенсації фізичним особам, які надають соціальні послуги: постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2004 року № 558. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/558-2004-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.03.2021).
24. Про Реєстр надавачів та отримувачів соціальних послуг: постанова КМУ від 27 січня 2021 року № 99. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 03.04.2021).
25. Порядок формування, ведення та доступу до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2021 року № 99. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/99-2021-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 23.03.2021).
26. В Реєстрі надавачів соціальних послуг зареєстровані майже 3000 надавачів. Міністерство соціальної політики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19607.html> (дата звернення: 23.03.2021).

27. Нацсоцслужба запроваджує візуалізовану соціальну карту територіальних громад. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13411?page=3> (дата звернення: 21.10.2021).
28. Про затвердження Порядку регулювання тарифів на соціальні послуги: постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 428. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.03.2021).
29. Про затвердження Порядку установлення диференційованої плати за надання соціальних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 429. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/429-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.10.2021).
30. Посилення відповідальності у сфері надання соціальних послуг: КМУ схвалив законопроект. Юридична Газета online. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/posilennya-vidpovidalnosti-u-sferi-nadannya-socialnih-poslug-kmu-shvaliv-zakonoproekt.html> (дата звернення: 24.10.2021).
31. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності у сфері надання соціальних послуг: проект Закону від 09 вересня 2021 року № 6017. Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=7271 (дата звернення: 29.10.2021).
32. Про затвердження Порядку визначення потреб населення адміністративно-територіальної одиниці / територіальної громади у соціальних послугах: проект наказу. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/682/> (дата звернення: 29.10.2021).

33. Про Єдину інформаційно-аналітичну систему управління соціальною підтримкою населення України (E-SOCIAL): постанова Кабінету Міністрів України № 676 від 17 липня 2019 року. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/676-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.03.2021).
34. Про запровадження експериментального проекту з реалізації функціоналів першої черги Єдиної інформаційної системи соціальної сфери: постанова Кабінету Міністрів України від 11 листопада 2020 року № 1278. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1278-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 27.03.2021).
35. Деякі питання Державної соціальної служби України: постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2019 року № 1053. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1053-2019-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.03.2021).
36. Деякі питання Національної соціальної сервісної служби України: постанова Кабінету Міністрів України від 26 серпня 2020 р. № 783. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/783-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 26.03.2021).
37. Національна соціальна сервісна служба зробить систему соцзахисту більш адресною та ефективною. Урядовий портал. Офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nacionalna-socialna-servisna-sluzhba-zrobit-sistemu-soczhahistu-bilsh-adresnoyu-ta-efektivnoyu> (дата звернення: 05.04.2021).
38. Національна соціальна сервісна служба України готова розпочати роботу своїх територіальних органів. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/nacionalna-socialna-servisna-sluzhba-ukrayini-gotova-rozpochati-robotu-svoyih-teritorialnih-organiv> (дата звернення: 12.11.2021).

39. Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості соціальних послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 449. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 17.04.2021).
40. Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 19 травня 2021 року № 490. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/490-2021-%D0%BF#n50> (дата звернення: 11.11.2021).
41. Соцпослуги і соцзахист: громади повинні розуміти свої повноваження і мати гроші для їх виконання, - В'ячеслав Негода. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13239?page=4> (дата звернення: 01.11.2021).
42. Реформа сфери соціальних послуг в умовах децентралізації. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/social> (дата звернення: 01.11.2021).
43. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування функцій органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування з питань соціального захисту населення та захисту прав дітей у зв'язку з утворенням Національної соціальної сервісної служби та її територіальних органів № 5849 від 13 серпня 2021 року. Верховна Рада України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72630 (дата звернення: 01.11.2021).
44. Уряд підтримав законопроект, який має розмежувати повноваження з надання соціальних послуг. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/13864> (дата звернення: 02.11.2021).

45. Деякі питання надання соціальних послуг шляхом соціального замовлення: постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 року № 450. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/450-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 28.03.2021).
46. Human services: Lead with impact. RESEARCH REPORT/ 2021. URL: <https://www.accenture.com/us-en/insights/public-service/lead-with-impact> (дата звернення: 02.11.2021).
47. Social Service Summit & AGM 2021. National Council of Social Service. URL: [https://www.ncss.gov.sg/our-initiatives/social-service-sector-strategic-thrusts-\(4st\)/social-service-summit/materials](https://www.ncss.gov.sg/our-initiatives/social-service-sector-strategic-thrusts-(4st)/social-service-summit/materials) (дата звернення: 02.11.2021).
48. Connected care and support: The future of human and social services. KPMG. URL: <https://home.kpmg/xx/en/home/industries/government-public-sector/human-social-services/connected-care-and-support-future-of-human-and-social-services.html> (дата звернення: 02.11.2021).
49. Digitising social services could further exclude people already on the margins/ 2018. URL: <https://theconversation.com/digitising-social-services-could-further-exclude-people-already-on-the-margins-103201> (дата звернення: 03.11.2021).
50. В умовах карантину соціальні працівники працюють у посиленому режимі. Урядовий портал. Офіційний сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-umovah-karantynu-socialni-pracivniki-pracyuyut-u-posilenomu-rezhimi> (дата звернення: 06.04.2021).

51. Деякі питання оплати праці (грошового забезпечення) окремих категорій працівників, військовослужбовців Національної гвардії та Державної прикордонної служби, осіб рядового та начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, поліцейських, які забезпечують життєдіяльність населення, на період дії карантину, установленого Кабінетом Міністрів України з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та протягом 30 днів з дня його відміни: постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2020 року № 375. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-oplati-praci-groshovogo-zabezpechennya-okremih-kategorij-pracivnikiv-vijskovosluzhbovciv-nacionalnoyi-gvardiyi-ta-derzhavnoyi-prikordonnoyi-sluzhbi-osib-i290420-375> (дата звернення: 06.04.2021).
52. Про затвердження Переліку посад працівників надавачів соціальних послуг державного/комунального сектору, які безпосередньо надають соціальні послуги за місцем проживання/перебування їх отримувачів (вдома): наказ Міністерства соціальної політики України від 22 травня 2020 року № 321. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0321739-20#Text> (дата звернення: 09.04.2021).
53. З турботою про людей в умовах пандемії. Профспілка працівників державних установ м. Києва. Офіційний веб-сайт. URL: <http://profspilka.com.ua/news/z-turbotovu-pro-lyudej-v-umovah-pandemiyi/> (дата звернення: 03.11.2021).

54. Соціальні працівники отримали засоби захисту у рамках проекту Міністерства соціальної політики та ЮНІСЕФ. Unicef. Ukraine. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/social-workers-protection> (дата звернення: 03.11.2021).
55. Про внесення змін до деяких законів України щодо надання соціальних послуг у разі введення надзвичайного або воєнного стану в Україні або окремих її місцевостях: Закон України №2193-IX від 14.04.2022 року. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2193-20#Text> (дата звернення: 23.05.2022).
56. Кількість внутрішньо переміщених осіб в Україні зростає до 6,9 млн осіб – МОМ. Інформаційне агентство. Interfax Україна. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/general/856074.html> (дата звернення: 15.09.2022).
57. Міністерство соціальної політики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.msp.gov.ua/search/?s=%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96+%D0%BF%D0%BE%D1%81%D0%BB%D1%83%D0%B3%D0%B8> (дата звернення: 17.09.2022).
58. Війна вимагає негайного покращення моделі надання соціальних послуг в Україні. United Nations Development Programme. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/viyna-vumahaeye-nehaynoho-pokrashchennya-modeli-nadannya-sotsialnykh-posluh-v-ukrayini> (дата звернення: 12.09.2022).

59. Рішення Міловського районного суду Луганської області від 04 серпня 2020 року у справі № 408/4255/19-ц // База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90945537> (дата звернення: 02.04.2021).
60. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Пантелеєнко проти України» № 11901/02) від 29 червня 2006 року. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_274#Text (дата звернення: 03.11.2021).
61. Рішення Харківського окружного адміністративного суду від 09 квітня 2020 року у справі №520/2118/2020 // База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88669549> (дата звернення: 24.03.2021).
62. Рішення Донецького окружного адміністративного суду від 14 грудня 2020 року у справі № 200/9768/20-а. URL: <https://youcontrol.com.ua/catalog/court-document/93559438/> (дата звернення: 04.11.2021).
63. Рішення Донецького окружного адміністративного суду від 10 серпня 2021 року у справі № 200/6340/21 // База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98938906> (дата звернення: 04.11.2021).
64. Рішення Івано-Франківського окружного адміністративного суду від 09 квітня 2021 року у справі № 300/806/21// База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96137994> (дата звернення: 04.11.2021).

65. Рішення Волинського окружного адміністративного суду від 20 травня 2021 року у справі № 140/2313/21 // База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/97035204> (дата звернення: 04.11.2021).
66. Рішення Чернігівського окружного адміністративного суду від 16 вересня 2021 року у справі № 620/7157/21 // База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/99683680> (дата звернення: 03.11.2021).
67. Рішення Вінницького окружного адміністративного суду від 06 липня 2020 року у справі № 120/1742/20-а // База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/90205797> (дата звернення: 10.04.2021).
68. Рішення Ленінського районного суду у м. Запоріжжя від 27 травня 2020 року у справі № 334/8326/19 // База даних «Єдиний державний реєстр судових рішень». URL: <https://revestr.court.gov.ua/Review/89494596> (дата звернення: 14.04.2021).